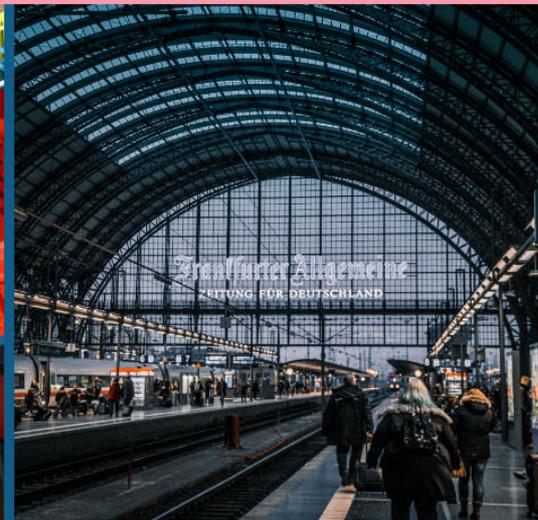

Наукові перспективи
Видавнича група

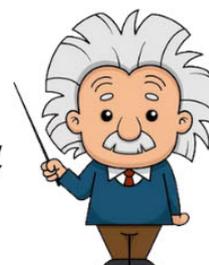
MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

*v rámci publikační skupiny
Scientific Publishing Group*

*Svazek LIII mezinárodní
kolektivní monografie*

Česká republika
2025

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Česká republika)
Středoevropský vzdělávací institut (Bratislava, Slovensko)
Národní institut pro ekonomický výzkum (Batumi, Gruzie)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazachstán)
Institut filozofie a sociologie Ázerbájdžánu Národní akademie věd
(Baku, Ázerbájdžán)
Institut vzdělávání Ázerbájdžánské republiky (Baku, Ázerbájdžán)
Batumi School of Navigation (Batumi, Gruzie)
Regionální akademie managementu (Kazachstán)
Veřejná vědecká organizace „Celokrajinské shromáždění lékařů ve veřejné
správě“ (Kyjev, Ukrajina)
Nevládní organizace „Sdružení vědců Ukrajiny“ (Kyjev, Ukrajina)
Univerzita nových technologií (Kyjev, Ukrajina)
Mezinárodní poradenská společnost "Sidcon" (Kyjev, Ukrajina)
Evropské lyceum "Vědecké perspektivy" (Kyjev, Ukrajina)

v rámci publikační skupiny Publishing Group „ Vědecká perspektiva “

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

Česká republika
2025

International Economic Institute s.r.o. (Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of
Sciences (Baku, Azerbaijan)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in
Public Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine"
(Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
International Consulting company "Sidcon" (Kyiv, Ukraine)
European Lyceum "Scientific Perspectives" (Kyiv, Ukraine)

within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF SCIENCE

53-th volume of the international collective monograph

Czech Republic
2025

<https://doi.org/10.52058/53-2025>

ISBN 978-617-95474-1-6

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

C91

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Zápis č. 163/2025 ze dne 7. Frar 2025)

Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávači Google Scholar

Recenzenti:

- Karel Nedbálek** - doktor práv, profesor v oboru právo (Zlín, Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut (Praha, České republika)
Iryna Zhukova -kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Savvas Mavridis - profesor na Mezinárodní řecké univerzitě v oddělení marketingu a cestovního ruchu, Veřejná instituce
(Sit Thessaloniki, Greece)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Humeir Huseyn Akhmedov - doctor of pedagogical sciences, professor (Baku, Azerbaijan);
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačíšín - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy
stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Dina Dashevská - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jeruzalém, Izrael)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: LIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. str. 639

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

OBSAH

PŘEDMLUVA

ODDÍL 1. VEŘEJNÁ SPRÁVA

§1.1 САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ (Романенко Є.О., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Гурковський В.І., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Дмитрук С.Ф., Центр досліджень проблем публічного управління).....12

§1.2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ ТЕРОРИСТИЧНИМИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (Романенко Є.О., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Гурковський В.І., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Ліневич М.М., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України).....25

§1.3 МОБІЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ (Романенко Є.О., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Гурковський В.І., Центральный науково-дослідний інститут Збройних Сил України).....43

§1.4 РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ (Чумакова Г.В., Одеський національний технологічний університет).....55

ODDÍL 2. EKONOMIKA A ŘÍZENÍ PODNIKU

§2.1 STRATEGIC DIRECTIONS FOR IMPROVING THE MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY IN AN AGRICULTURAL ENTERPRISE (Pylypenko V., Sumy National Agrarian University, Pylypenko N., Sumy National Agrarian University, Pershyn V., Sumy National Agrarian University).....65

- §2.2 ASSESSMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AND ITS INNOVATIVENESS (Yemelyanov O.Yu., Lviv Polytechnic National University, Havras D.R., Lviv Polytechnic National University).....83*
- §2.3 ЕКОНОМІЧНА СТИЙКІСТЬ У СИСТЕМІ ДЕТЕРМІНАНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ (Буряк Ю.О., Львівський національний університет імені Івана Франка).....95*
- §2.4 ОБГРУНТУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ РЕГІОНУ (Мірошніченко (Альошина) Т.В., Дніпровський державний університет внутрішніх справ).....120*
- §2.5 ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ (Піскун А.В., Одеський національний економічний університет).....147*

ODDÍL 3. PEDAGOGIKA, VÝCHOVA, FILOZOFIE, FILOLOGIE.....

- §3.1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (Абрамов Д.О., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Стрельников В.Ю., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).....164*
- §3.2 ІНТЕГРАЦІЙНА СФОРМОВАНІСТЬ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ХУДОЖНЬО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА (Бухнієва О.А., Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ван Ченьсі Ізмаїльський державний гуманітарний університет).....174*
- §3.3 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ ЩОДО НАУК ПРО ЦАРСТВО РОСЛИН (Ключевич М.М., Державний університет «Житомирська політехніка», Вигера С.М., Державний університет «Житомирська політехніка», Можарівська І.А., Державний університет «Житомирська політехніка», Ковальчук Р.Л., Good Food Institute Ukraine (Інститут Доброї Їжі Україна).....184*

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

§3.4 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ (Мисан К.Л., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Стрельніков В.Ю., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).....195

§3.5 ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ (Місько В.В., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Стрельніков В.Ю., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).....205

§3.6 ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (Опошнян О.І., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Стрельніков В.Ю., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).....215

§3.7 ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТАНОВЛЕННЯ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ З ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ (Пономаренко Т.О., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка).....225

§3.8 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (Пустяк Р.А., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Стрельніков В.Ю., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського).....236

§3.9 СТРУКТУРИ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЕТИКО-ДЕОНТОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ (Сачук О.В., Національний медичний університет імені О. О. Богомольця).....245

- §3.10 ОСОБЛИВОСТІ ГУСТАТИВІВ У ТВОРАХ ДЛЯ ДИТЯЧОГО
ЧИТАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (Тендітна Н.М.,
Донбаський державний педагогічний університет).....267
- §3.11 МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ (Ткач А.В., Буковинський
державний медичний університет).....277
- §3.12 ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СТОМАТОЛОГІЇ: У ФОКУСІ УВАГИ -
КЛІНІЧНЕ МИСЛЕННЯ (Кульбашна Я.А., Національний
медичний університет імені О.О.Богомольця).....288

ODDÍL 4. LÉKAŘSKÉ VĚDY

- §4.1 STUDY AND CHARACTERIZATION OF HIGHER CARBOXYLIC
ACIDS OF BLUEBERRY SEED OIL (VACCINIUM MYRTILLUS L.)
(Osyp Yu., Lesya Ukrainka Volyn National University, Osyp M.,
Higher Education "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional
Council).....298
- §4.2 МЕТАБОЛІЧНІ АСПЕКТИ ДИСГАРМОНІЙНОГО ФІЗИЧНОГО
РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТА ЇХ КОРЕКЦІЯ (Щербатюк Н.Ю., ТНМУ
імені І. Я. Горбачевського).....307

ODDÍL 5. CESTOVNÍ RUCH

- §5.1 КЛЮЧОВІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ
ТА СВІТІ (Кондрацька Л.П., Західноукраїнський національний
університет).....320

ODDÍL 6. TECHNICKÉ VĚDY

- §6.1 ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО
РОЗПОДІЛУ ТА ДОЗУВАННЯ ІНГІБІТОРІВ ГІДРАТУТВО-
РЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(Борин В.С., Івано-Франківський національний технічний уні-
верситет нафти і газу, Маліборський І.В., Івано-Франківський
національний технічний університет нафти і газу).....333

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

§6.2 *МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ (Вакулєнко Ю.В., Полтавський державний аграрний університет)*.....345

§6.3 *ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ: ВІД ПЕРШИХ НОРМ ДО СУЧАСНИХ ISO (Кисельова О.І., Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Грабовський О.В., Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Габер А.А., Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку)*.....393

§6.4 *ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ СТАНУ ІЄРАРХІЧНИХ СИСТЕМ (Плєхова Г.А., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Шкнай О.В., Науково-дослідний інститут воєнної розвідки, Протас Н.М., Полтавський державний аграрний університет, Налапко О.Л., Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки Збройних Сил України, Возниця А.С., Державне некомерційне підприємство Державний університет "Київський авіаційний інститут", Шишацький А.В., Державне некомерційне підприємство Державний університет "Київський авіаційний інститут")*.....407

§6.5 *НУТ – РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ КРУП'ЯНОЇ ГАЛУЗІ (Соц С.М., Одеський національний технологічний університет, Кустов І.О., Одеський національний технологічний університет, Буценко І.І., Одеський національний технологічний університет)*.....448

ODDÍL 7. PRÁVNÍ VĚDY

§7.1 *VIOLATIONS OF FIRE OR TECHNOGENIC SAFETY: SOME PROBLEMATIC ASPECTS (Pavlenko T., H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Popov V., Zviahel Polytechnic Applied College)*.....460

§7.2 *ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ (АДМІНІСТРУВАННЯ) В УКРАЇНІ (Ланде Д.В., Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної Академії Правових Наук України», Корж І.Ф., Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної Академії Правових Наук України»)*.....479

ODDÍL 8. PSYCHOLOGIE

- §8.1 АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ (Купчишина В.Ч., Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Грубі Т.В., Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Чистяков С.А., Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького).....497*
- §8.2 ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА РОДИН ДО РЕІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ВІЙНИ (Лупанов К.В., Державний некомерційне підприємство "Державний університет "Київський авіаційний інститут").....510*
- §8.3 СУБ'ЄКТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: СПРОБА СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ (Прищак М.Д., Вінницький національний технічний університет).....522*

ODDÍL 9. LITERÁRNÍ VĚDY

- §9.1 ІНТЕРМЕДІАЛЬНІСТЬ ЗБІРКИ «УЗДОВЖ ОКЕАНУ НА РОБЕРІ» ВАСИЛЯ МАХНА (Ганченко А.Ю., Одеський національний університет імені І. І. Мечникова).....559*

ODDÍL 10. PENÍZE, FINANCE A ÚVĚR

- §10.1 GLOBAL TRENDS IN THE FORMATION OF INFORMATION RESOURCES IN THE CONTEXT OF LAND TAX ADMINISTRATION (Desyatnyuk O.M., West Ukrainian National University, Krysovaty A.I., West Ukrainian National University, Tkachyk F.P., West Ukrainian National University).....571*

ODDÍL 11. HISTORIE A ARCHEOLOGIE

- §11.1 ФОРМИ І СПОСОБИ ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ ВІЙСЬКОВИМИ ФОРМУВАННЯМИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ 1950 – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1960 рр. (Кришній П.І., Національний університет оборони України).....585*

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Swazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

ODDÍL 12. INFORMATIKA

§12.1 СУЧАСНІ МЕТОДИ РОБОТИ З БІБЛІОГРАФІЧНИМИ ДАНИМИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА (Василенко О.О., ПВНЗ Український гуманітарний інститут).....595

ODDÍL 13. INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE

§13.1 РОЗРОБКА МЕТОДУ ЗНИЖЕННЯ НАВАНТАЖЕННЯ НА OLAP СИСТЕМУ ХМАРО ОРІЄНТОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОСНОВІ РАНГОВОГО ПІДХОДУ ДО РІШЕННЯ ЗАДАЧІ ЦІЛОЧИСЕЛЬНОГО ЛІНІЙНОГО ПРОГРАМУВАННЯ З БУЛЕВИМИ ЗМІННИМИ (Третяк В.Ф., Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Воронін В.В., Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Афанасьєв В.В., Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Крук Б.М., Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Охрамович М.М., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Коваль М.О., Київський національний університет імені Тараса Шевченка).....609

ODDÍL 14. MODERNÍ LETECKÉ TECHNOLOGIE

§14.1 АДИТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МЕХАНІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДЕТАЛЕЙ АВІАДВИГУНІВ (Кирилаха С.В., Національний університет «Запорізька політехніка»)....629

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

Шановні колеги!

Раді вітати вас – провідних фахівців і початківців, представників науки і освіти, дослідників і авторів із виходом у світ LIII-го тому міжнародної колективної монографії міждисциплінарного напрямку "MODERNÍ ASPEKTY VĚDY".

Монографія має свої персональні номери ISBN, УДК, ББК, присвоєно DOI.

Публікація кожного тому міжнародного видання дає змогу отримати цінні знання та навички для ефективного управління проектами і вирішення

складних професійних завдань.

Бажаємо Вам міцного здоров'я, матеріального благополуччя та мирного неба над усією Україною !

З повагою,

**директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
Лауреат премії Верховної Ради України
молодим ученим**

Ірина ЖУКОВА

§3.9 СТРУКТУРИ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЕТИКО-ДЕОНТОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ (Сачук О.В., Національний медичний університет імені О. О. Богомольця)

Вступ. Збереження фундаментальних принципів медичного професіоналізму – першочергове завдання вищих медичних навчальних закладів і клінічних установ у сучасних умовах глобалізації, технологічного прогресу й ринкових відносин. Прогрес у медицині сприяє росту професійної впевненості лікаря щодо постановки діагнозу, лікування й прогнозу. Однак захисники етичних принципів занепокоєні тим, що медицина все більше нагадує технічно-комерційну, а не морально-етичну галузь. У зв'язку з чим проголошується необхідність переосмислення та приділення більшої уваги деонтологічній підготовці майбутніх лікарів.

У контексті професійного становлення деонтологічні проблеми не займають належного місця, знаходячись на другорядному плані студентської психології. Проте сьогодні підкреслюється важливість неперервного деонтологічного виховання майбутнього лікаря, що дозволить перетворити пересічного громадянина на справжнього представника цієї благородної професії.

Формальний підхід і дидактично неефективні методи навчання не приносять бажаних результатів. Внаслідок цього, існує необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності деонтологічної підготовки майбутніх лікарів, обумовлена особливою актуальністю й соціальною значущістю питань етико-деонтологічного спрямування, пов'язаних зі встановленням довірчих відносин з пацієнтами, партнерством і командною роботою, культурою спілкування, знанням обов'язків лікаря.

Структури кооперативного навчання для етико-деонтологічного мислення студентів-медиків забезпечать викладача медичного ЗВО методичним

інструментарієм, необхідним для новітньої організації деонтологічної підготовки, основаної на принципах інтерактивності, співпраці, взаємодопомоги та взаємній довірі, що сприятиме неперервному формуванню предметних компетентностей з медичної деонтології під час кожного заняття, будь-то лекційного чи практичного, що саме по собі уможливить реалізацію виховного потенціалу навчальної дисципліни. У зв'язку з чим пропонується впровадження та використання в навчально-виховному процесі медичного ЗВО методу кооперативного навчання, дієвість якого підкріплюється скеровуванням «прихованої навчальної програми» викладачем.

Виклад основного матеріалу. Перші ґрунтовні дослідження поняття «співпраця» датовані 20-ми роками ХХ століття. Р.Е. Славін зазначає, що науковці дійшли висновку, що у співпраці люди навчаються поважати один одного й приязно ставитися до оточуючих [5, с. 76]. Д. Джонсон визначає співпрацю (англ. «cooperation») як організацію колективної діяльності, спрямовану на досягнення спільних цілей [3, с. 3]. Науковці переконані, що співпраця допомагає вирішувати проблеми або складні завдання, розвиває критичне й творче мислення [2]. Анкетування студентів-другокурсників НМУ імені О.О. Богомольця показало, що вміння творчо та критично мислити, вирішувати проблемні ситуації на думку переважної більшості респондентів є важливими для майбутнього лікаря, що підтверджується отриманими даними: 82% погоджуються із необхідністю розвитку вміння творчо мислити, 99% – вміння вирішувати проблемні ситуації та 91% – вміння критично мислити. Крім того, Д. Джонсон та Р. Джонсон зазначають, що висока ефективність співпраці була встановлена щодо якості й результатів навчальної діяльності, соціального розвитку студентів. Вони переконані, що співпраця служить запорукою позитивної взаємодії і сприятливого мікроклімату в навчальній групі, теплих і дружніх відносин між студентами, розвитку їхніх когнітивних і афективних здатностей [2].

Усі переваги колективної діяльності або продуктивної міжособистісної взаємодії знайшли своє відображення у технології навчання, оснований на принципах співпраці, яка дістала назву «кооперативне навчання». Метод кооперативного навчання набуває ще більшої актуальності, враховуючи домінування у сучасній педагогіці підходу, відповідно до якого виховання передбачає *створення умов* для успішного різнопланового розвитку та професійного становлення особистості студента.

Д. Джонсон і Р. Джонсон зазначають, що кооперативне навчання сприяє ефективнішому соціальному взаємозв'язку в порівнянні з конкурентним та індивідуалістичним підходом [3, с. 22]. Цей факт є важливим, оскільки соціальна підтримка сприяє кращим результатам навчання, високій продуктивності, виникненню мотивації виконувати складні завдання, формуванню морально-етичних цінностей і норм поведінки, фізичному та психологічному здоров'ю, стресостійкості та конфліктостійкості. Останнє є надзвичайно важливим для студентів-медиків, оскільки анкетування, у якому взяли участь 322 студента-другокурсника НМУ імені О.О. Богомольця, продемонструвало, що 43% респондентів погано вміють справлятися зі стресом, а 5% – взагалі не вміють протидіяти стресу. Із 322 респондентів 35% погано усвідомлюють як вирішувати конфліктні ситуації, а ще 3% – навіть не розуміють, яким чином це потрібно робити.

Отже, по-перше, *кооперативне навчання* – це активна технологія навчання через досвід, яка передбачає формування інструктором команд із чотирьох-шести студентів у межах однієї академічної групи, де інструктор – це викладач, який виступає у ролі *джерела інформації, мотиватора, спостерігача, радника та взірця поведінки, відповідає за організацію навчального процесу та його контроль*, а студенти – це взаємозацікавлені особи, які співпрацюють з метою досягнення максимальних результатів

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

навчання. По-друге, *кооперативне навчання* – це технологія активного соціального виховання шляхом позитивної взаємозалежності, прогресивної взаємодії, взаємної відповідальності, аналізу та самооцінки діяльності, тісно пов'язаних із формуванням навичок міжособистісної і групової взаємодії, тобто соціальним розвитком, що дозволяє скеровувати процес формування моральності особистості, удосконалення її культури спілкування, розвитку лідерських та організаторських якостей, а також критичного мислення, необхідного для прийняття рішень із урахуванням професійних норм і вимог. Вищезазначені аспекти зумовили вибір кооперативного навчання у якості інструменту підвищення рівня сформованості у майбутніх лікарів предметних компетентностей з медичної деонтології. Крім того, анкетування студентів-медиків НМУ ім. О.О. Богомольця показало, що більшість бажає активно спілкуватися, контактувати та працювати в команді. На користь кооперативного навчання свідчить характеристика цінностей і якостей нинішнього покоління студентів-медиків та вимоги, які висуваються до підготовки й виховання спеціалістів нової генерації.

Кооперативне навчання у різних його формах і проявах має довгу та багату історію. Протягом сотень років філософи та освітяни приділяли увагу даній методиці. Проте, як свідчить історія, інтерес до кооперативного навчання то розгорявся, то згасав.

Перші риси практичного застосування кооперативного навчання можна прослідкувати на заняттях, які організовували рабини з метою вивчення Талмуда їхніми учнями. Рабин обирав частину закону для читання, вивчення та обговорення. Учні вчилися, навчаючи один одного та отримуючи знання від рабина, що дозволяло глибше зрозуміти Тору.

Квінтіліан, найвідоміший римський педагог та ритор, в основу навчального процесу закладав принципи партнерства й взаємного навчання.

Римський філософ Сенека говорив: «Qui Docet, Discet», що в перекладі з латинської мови означає «Навчаючи інших, навчаєшся сам». Такої ж думки дотримувався визначний філософ і педагог Йоганн Амос Коменіус [3, с. 18].

Наприкінці 1700-х років Джозеф Ланкастер і Ендрю Белл активно використовували метод кооперативного навчання в Англії. Кооперативне навчання розпочали впроваджувати й у США після відкриття школи Ланкастера в Нью-Йорку в 1806 році. Загалом цей метод набув широкої популярності, оскільки був ефективним у досягненні навчально-виховних цілей. Палким прибічником кооперативного навчання вважався полковник Френсіс Паркер, який активно пропагував і успішно виховував у своїх учнях ентузіазм до навчання, ідеалізм, практичність, прагнення до свободи, демократії та індивідуальності. Джон Дьюї (1924) підкреслював важливість соціальних аспектів навчання та роль школи у вихованні студентів у дусі співробітництва, проявлення емпатії, поваги прав іншої особистості [3, с. 18].

Наприкінці 30-х років ХХ століття у навчальних закладах акцент почали робити на міжособистісній конкуренції, у той час, як кооперативне навчання відійшло на другий план [3, с. 18].

Лише всередині 60-х років ХХ століття у Міннесоті був створений Центр кооперативного навчання при університеті, де проводили тренінги для викладачів [3, с. 18]. На початку 70-х років ХХ століття Давид ДеВрайс і Кейт Едвардс в університеті Джона Хопкінса організовували ігрові командні турніри. Наприкінці 70-х років Роберт Славін продовжив роботу Давида ДеВрайса і Кейт Едвардс. Одночасно Спенсер Каган створив і почав застосовувати метод, який назвав Со-ор Со-ор. А у 80-х роках ХХ століття Дональд Дансеро запропонував декілька варіантів застосування кооперативного навчання, які назвав сценаріями [3, с. 19]. На початку 90-х років ХХ століття кооперативне навчання набуває все більшої популярності серед

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

освітян. Щорічно організовуються та проводяться міжнародні конференції, присвячені актуальним проблемам кооперативного навчання, під егідою Міжнародної асоціації з вивчення ролі співпраці у навчанні (IASCE), Асоціації з питань кооперативного навчання, Великі Озера, Канада (Great Lakes Association for Cooperation In Education – GLACIE), університету Південної Кароліни (University of South Carolina, Columbia, SC) тощо. Крім того, значну роль у розвитку та вдосконаленні даного методу навчання відіграють щорічні семінари Спенсера Кагана.

Проведений аналіз відомих моделей кооперативного навчання (модель, створена командою університету Джона Хопкінса під керівництвом Р. Славіна, під назвою «Командне навчання» (англ. “Student Team Learning”), модель Е. Аронсона «Мозаїка» (англ. “Jigsaw”), модель Д. Джонсона і Р. Джонсона «Навчаємось разом» (англ. “Learning together”), модель С. Шаран і Є. Шаран «Групове дослідження» (англ. “Group Investigation”), модель Д. Дансеро «Діади» (англ. “Duads”) і модель С. Кагана «Структурний підхід» (англ. “Structural Approach”)) свідчить, що модель «Структурний підхід» С. Кагана об’єднує елементи інших моделей та найбільш наближена до реального життя. С. Каган уперше представив свою модель кооперативного навчання у 1985 році у праці «Структури для кооперативного навчання».

Модель кооперативного навчання «Структурний підхід» ґрунтується на декількох принципах. По-перше, світ розглядається, як той, де панує *конкуренція*, і, щоб вижити в таких умовах, необхідно володіти глибокими знаннями в тій сфері, якій плануєш присвятити свою професійну кар’єру. По-друге, створена модель поєднує у собі конкуренцію та *індивідуалізм*, при цьому в основі навчального процесу знаходиться *співпраця*. Таким чином, викладач має можливість підготувати студентів до тих ситуацій, які, ймовірно, виникатимуть у майбутній професійній діяльності.

Структура являє собою певну послідовність дій викладача та студентів, за допомогою якої організовується взаємодія особистостей на занятті. Кооперативне навчання дозволяє використовувати структуру багаторазово, змінюючи лише її змістове наповнення. На відміну від вправ структури можуть використовуватися для будь-якої форми навчального процесу, на різних етапах заняття та з різним навчальним матеріалом. Викладач обирає структуру відповідно до цілей, які він ставить.

Функції структур можна об'єднати у дві групи: формування навичок міжособистісної та групової взаємодії (соціальний розвиток) та формування академічних навичок (таблиця 1).

Таблиця 1.

Функції структур

Формування навичок міжособистісної та групової взаємодії (соціальний розвиток)	Формування академічних навичок
<ul style="list-style-type: none">- Встановлення доброзичливої атмосфери.- Виховання командного духу, встановлення партнерських відносин.- Соціальні навички (морально-етичні цінності, лідерство в команді та організація командної роботи, культура спілкування).- Прийняття рішень із урахуванням професійних норм і вимог.	<ul style="list-style-type: none">- Накопичення теоретичних знань.- Розвиток практичних навичок.- Огляд і обговорення інформації.- Аналіз, оцінка та узагальнення матеріалу.- Презентація інформації.

Завдяки оволодінню студентами-медиками навичками міжособистісної та групової взаємодії забезпечується формування у майбутніх лікарів загальної деонтологічної компетентності на міжособистісному рівні. Вказана група структур покликана допомогти викладачеві медичного університету забезпечити належну деонтологічну підготовку майбутнього лікаря на кожному занятті, використовуючи виховний потенціал навчальної дисципліни (таблиця 2).

Таблиця 2.

Структури, функцією яких є формування навичок міжособистісної та групової взаємодії (соціальний розвиток)

Функція	Назва структури
Встановлення доброзичливої атмосфери	<ul style="list-style-type: none">• Знайомство (Icebreaker)• Правила спілкування (Communication Guidelines)• Визначення власних цілей (Development of Personal Goals)• Встановлення довірчих відносин (Trust Building)• Мої цілі (My Goals)• Оцінка та обговорення членами команди своєї діяльності та її результатів (Group Processing)• Стратегії конструктивного спілкування (Constructive Communication Strategies)• Хто я? (Who am I?)• Оцінка діяльності команди (Quality Team Assessment)• Досягнення компромісу (Negotiating Compromise)
Виховання командного духу, встановлення партнерських відносин	<ul style="list-style-type: none">• Добір всліпу (Blind Sequencing)• Знайди вигадане твердження (Find the Fiction)• Карусель (RoundRobin)• Круглий стіл (RoundTable)• Командне інтерв'ю (Team Interview)• Командні проекти (Team Project)• Трьохступеневе інтерв'ю (Three-Step Interview)• Мозковий штурм (Brainstorming)• Жетон (RallyRobin)• Розгорни та вибери (Fan and Pick)
Соціальні навички (морально-етичні цінності, лідерство в команді та організація командної роботи, культура спілкування).	<ul style="list-style-type: none">• Карусель(RoundRobin) або Жетон (RallyRobin)• Командне інтерв'ю (Team Interview)• Зустрічі у форматі нон-стоп (All Around the Clock)• Визначення черги (Turn Toss)• Коло навколо мудреця (Circle-the-Sage)• Гра з сигнальними картками (Flashcard Game)• Мозаїка (Jigsaw)• Нумерація (Numbered Heads Together)• Взаємне навчання та взаємодопомога (RallyCoach)• Обмін досвідом (Sages Share)• Розгорни та вибери (Fan and Pick)• Активна пріоритезація (Proactive Prioritizing)• Сукупний рейтинг (Sum-the-Ranks)• Шеренга однодумців (Agree-Disagree Line-ups)• Шеренги (Line-Ups)• Перекажи розповідь партнера (Paraphrase Passport)• Таймер (Timed-Pair-Share)• Гра «Дай відповідь» (Name Game)• Намалюй мої думки (Draw-What-I-Say)• Корисні вислови (Gambit Chips)
Прийняття рішень із урахуванням професійних норм і вимог.	<ul style="list-style-type: none">• Знайди вигадане твердження (Find the Fiction)• Від одного до п'яти (First to Five)• Нумерація (Numbered Heads Together)• Активна пріоритезація (Proactive Prioritizing)• За і проти (Pros-N-Cons)• Круглий стіл (Roundtable)• Сукупний рейтинг (Sum-the-Ranks)• Мозаїка (Jigsaw)

Висока ефективність структур кооперативного навчання забезпечується виконанням ключових умов [1]:

1. *Належне формування команд.* Команди повинні складатися в середньому з чотирьох осіб із різним рівнем підготовки. Ця кількість студентів вважається оптимальною для роботи, оскільки забезпечується можливість формування пар, створення шести різних комбінацій пар усередині команди, співпраці усіх членів команди, а також їх зручного розміщення в аудиторії. Існує декілька шляхів відбору студентів у команди:

1. Підбір членів команди викладачем з метою забезпечення її гетерогенності.

2. Випадковий підбір членів команди. Наприклад, за допомогою лічби, коли всі студенти під номером один стають членами однієї команди тощо.

3. Підбір членів команди на основі проведеного анонімного анкетування студентів.

4. Підбір членів команди в залежності від теми, яка цікавить тих або інших студентів.

5. Підбір членів команди у так звані географічні групи (відповідно до адреси проживання студентів) є ефективним у випадку формальних або базових команд.

6. Підбір членів команди самими студентами є результативним у випадку формування команд на короткий час.

Підбір членів команди викладачем є найбільш ефективним, оскільки при цьому забезпечується рівномірний розподіл студентів по командах із урахуванням їхніх навчальних досягнень, особистісних характеристик, статі.

Викладач враховує й додаткові фактори, які, на його думку, є важливими.

Інші шляхи підбору студентів ефективні лише при виконанні коротко-

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

строкових завдань чи проєктів. Саме тому, не рекомендується використовувати їх постійно.

У процесі навчальної діяльності склад команд слід змінювати, а їхній тип залежить від завдання, яке пропонує викладач. Відповідно до Д. Джонсона та Р. Джонсона виділяють три типи команд [3, с. 7-9]:

Формальні команди – це робочі групи, які створюються для виконання окремої справи або завдання. Вони формуються на одне заняття або на декілька тижнів.

Викладач доводить до відома студентів назву кооперативної структури, інструкції щодо виконання завдання, цілі, термін виконання і т.д. Далі формує робочі команди, які забезпечуються відповідними матеріалами. При цьому також відбувається розподіл ролей або обов'язків усередині команд. Викладач слідкує за роботою кожної команди та втручається у разі навчальної потреби та для покращення розвитку соціальних навичок студентів, тим самим забезпечуючи високу якість навчально-виховного процесу. Наступний етап передбачає аналіз результатів роботи кожної команди та оцінку не лише навчальних досягнень її членів, але й рівня сформованості їхніх соціально-спрямованих якостей. Крім того, аналізується внесок кожного члена команди в її успіх під час виконання завдання.

Неформальні команди – це тимчасові або ситуативні команди, головною метою яких є зосередження студента на змісті матеріалу, який вивчається. Такі команди формуються на три-п'ять хвилин, коли необхідно провести обговорення до введення нового матеріалу чи після, або на дві-три хвилини під час введення нового матеріалу. Такий тип команд зазвичай використовується для наголошення особливо важливої інформації. Студенти мають можливість систематизувати, пояснити, узагальнити та співвіднести новий матеріал із уже вивченим. Це сприяє поліпшенню якості навчання та постійній міжособистісній та груповій взаємодії.

Базові кооперативні команди формуються на весь період вивчення навчального курсу. Команди формулюють та приймають загальний звіт правил поведінки та спілкування за допомогою структури «Правила спілкування» (Communication Guidelines), наприклад, «Систематично відвідувай заняття», «Сумлінно готуйся до занять», «Приймай активну участь у роботі команди», «Не критикуй своїх колег, а критикуй їхні ідеї», «Давай можливість висловитися іншим», «Дослухайся до думок інших членів команди», «Не перебивай інших – чекай на свою чергу», «Демонструй повагу до своїх партнерів», «Допомагай, тим хто цього потребує», «Піклуйся про команду», «Співчуйвай», «Заохочуй та підбадьорюй», «Демонструй свою підтримку», «Сумлінно виконуй покладені на тебе обов'язки», «Будь чесним та справедливим», «Визнавай свої помилки» тощо. Такий підхід забезпечує зацікавленість команди у дотриманні цих правил. Члени команд допомагають один одному в навчанні, надають емоційну підтримку один одному та вселяють упевненість у своїх партнерів. Вони обмінюються контактною інформацією та спілкуються поза заняттями в університеті. Роль та функції викладача є такими самими, як і у формальних командах.

Викладач повинен усвідомлювати, що не всім студентам подобається взаємозалежна командна робота, яка передбачає співпрацю з іншими. Для того, щоб команда функціонувала, необхідно, щоб її члени поділяли думки та погляди своїх партнерів, мали спільну мету та цілі, а також розуміли важливість свого внеску в успіх команди. Саме тому, перш за все, слід визначити кінцеву мету діяльності команд, цілі та принципи роботи з урахуванням змісту навчальної програми. Викладач повинен пояснити студентам, що робота в команді готує кожного з них до співпраці з колегами та до продуктивних партнерських зв'язків з пацієнтами та їхніми родичами в майбутньому. Крім того, викладач повинен моделювати ситуації з

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

професійного життя лікарів для їх аналізу членами команд з етико-деонтологічної точки зору. Завдяки цьому, студенти-медики мають можливість демонструвати певну професійну поведінку та використовувати відповідну манеру спілкування.

2. *Робота над встановленням доброзичливої атмосфери в академічній групі, тобто використання відповідних структур на кожному занятті.*

3. *Виховання командного духу – використання відповідних структур на кожному занятті.*

4. *Організація роботи команд викладачем:* тихий сигнал (3-5 секунд для того, щоб група заспокоїлась); правильне розташування студентів в аудиторії; студенти з різним рівнем знань в одній команді; моделювання структур у команді; оголошення назви структури з ключовими етапами виконання (застосування плакатів, табличок); наявність годинника в аудиторії; організація роботи з роздатковим матеріалом – представник з кожної команди роздає і збирає роздатковий матеріал.

5. *Формування і розвиток соціальних навичок – використання відповідних структур на кожному занятті.*

6. *Врахування основних компонентів кооперативного навчання.*

До вищезгаданих умов додаємо:

7. *Визнання та скеровування «прихованої навчальної програми» викладачем, тобто дотримання ним професійної етики й правил поведінки.*

М. Марінкер запропонував термін “the hidden curriculum”, під яким він розуміє рольове моделювання студентами поведінки викладача. Насправді, поведінка викладача – це реальний приклад досвіду, досконалості, етики та обов’язку, лідерства, високих стандартів і якості, тобто професіоналізму. М. Марінкер зазначає, що роль викладачів як лідерів – надзвичайно важлива в забезпеченні якісного медичного обслуговування і медичної освіти, а також

для професійного самовизначення студентів-медиків [4, с. 92]. Отже, вводимо поняття «прихована навчальна програма» та визначаємо його як опосередкований вплив на професійно-особистісне становлення студента-медика поведінки та ставлення викладача вищого медичного навчального закладу до своєї професійної діяльності, колег, студентів та суспільства в цілому.

Завдяки «прихованій навчальній програмі» студенти-медики дізнаються про «небезпеку», яку може нести «занадто» велика занепокоєність справами пацієнта, «занадто» серйозне осмислення будь-якої ситуації, «занадто» глибокий самоаналіз. Саме тому, «прихована навчальна програма», якщо зневажати її існування та постійний вплив на майбутніх лікарів, буде знаходитися в постійному конфлікті зі стандартами етичної поведінки, які проголошуються медициною в цілому. Внаслідок цього, студенти сприйматимуть навчальний процес, як той, що наповнений протиріччям та неоднозначністю. У такому випадку майбутні лікарі будуть проявляти релятивізм та цинізм щодо святості обов'язків, які лежать в основі їхньої професійної кар'єри.

Виходячи з цього, пропонуємо скористатися значним впливом «прихованої навчальної програми» на формування особистостей студентів-медиків, їхнього ставлення до медицини й пацієнтів, нівелюючи його стихійність цілеспрямованим скеровуванням. Під «скеровуванням прихованої навчальної програми» розуміємо цілеспрямований вплив викладача вищого медичного навчального закладу на формування у майбутніх лікарів системоформуючих предметних компетентностей з медичної деонтології за допомогою професійного ставлення і поведінки, які демонструють інтеграцію морально-етичних принципів у щоденну викладацьку, наукову й медичну діяльність, що підтверджує визнання деонтологічних принципів та

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

стимулює викладача й студентів до самовиховання. Той факт, що для сучасного студента-медика викладач є реальним прикладом, підтверджується отриманими результатами анкетування студентів НМУ ім. О.О. Богомольця щодо того, хто або що найбільше впливає на їхнє становлення як лікарів. 76% респондентів обрали відповідь «викладачі університету».

З огляду на це, рекомендації щодо скеровування «прихованої навчальної програми» передбачають наступне:

Взаємовідносини викладача й студента:

1. Викладач плекає атмосферу взаємної поваги й довіри, взаємної підтримки, взаємодопомоги, творчої співпраці, зацікавленості в отриманні нових знань.
2. Викладач ефективно попереджає, контролює і вирішує конфлікти, демонструючи гнучкість та уміння вести переговори.
3. Викладач проявляє тактовність, дружелюбність і ввічливість по відношенню до кожного студента.
4. Викладач є уважним до деталей, враховує точку зору й побажання студента.
5. Викладач є справедливим під час розв'язання будь-яких проблем, що стосуються студента, та опирається на чинне законодавство України й політику НМУ.
6. Викладач утримується від навмисного приниження студента.
7. Викладач пропонує допомогу та забезпечує додаткове консультування студентів, які цього потребують.
8. Викладач приділяє увагу всім без винятку студентам незалежно від їхньої статі, віку, національності, расової та релігійної приналежності, соціального статусу і т.д.
9. Викладач визнає унікальність та відмінності кожного студента, поважає його індивідуальність.

10. Викладач не розголошує конфіденційну інформацію, яка стосується студента, за винятком випадків професійних консультацій чи обставин, передбачених законом.

11. Викладач попереджає розвиток таких обставин, за яких може бути заподіяна шкода здоров'ю студента, порушений навчальний процес та безпека.

12. Викладач не проявляє особистої упередженості стосовно студента, тобто опирається на факти, а не на суб'єктивну оцінку.

13. Викладач не нав'язує власні погляди студентам (наприклад, політичні та релігійні погляди, погляди на суперечливі соціальні проблеми і т.д.).

14. Викладач не спонукає студентів до неетичної поведінки.

15. Викладач демонструє вміння планувати час, здатність розставляти пріоритети.

16. Викладач постійно дбає про культуру своєї мови й спілкування.

17. Викладач підтримує належну фізичну форму та охайний вигляд.

Взаємовідносини між викладачами:

1. Викладач буде взаємовідносини з колегами на принципах колегіальності, поваги, взаємної підтримки, відкритості й довіри, співпраці та щирості, а також готовності поділитися своїми професійними знаннями та досвідом.

2. Викладач не розголошує конфіденційну інформацію, яка стосується його колеги, за винятком обставин, передбачених законом.

3. Викладач не надає неправдиву інформацію про своїх колег або навчальний заклад.

4. Викладач не обговорює діяльність іншого викладача в присутності студента.

5. Викладачі конструктивно вирішують виникнення розбіжностей у поглядах, попереджають розвиток конфліктних ситуацій.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

6. Викладачі не приховують помилки один одного.
7. Викладач уникає створення таких умов, за яких його колеги змушені підтримувати дії або ідеологію, яка ставить під сумнів їхню професійну компетентність, тобто свобода вибору є основоположним принципом викладацької діяльності.

Ставлення до професійної діяльності:

1. Викладач виконує свої обов'язки на належному професійному рівні.
2. Викладач має бути відданим своїй роботі й усвідомлювати відповідальність при виконанні своїх обов'язків.
3. Викладач визнає та аналізує допущені ним помилки в своїй професійній діяльності, щоб попередити їх у майбутньому.
4. Викладач не використовує інституційні привілеї або своє службове становище у власних інтересах або в інтересах інших осіб.
5. Викладач докладает всіх зусиль для покращення особистісних якостей і удосконалення професійних знань.
6. Викладач проявляє ініціативність у впровадженні сучасних технологій та дидактичних засобів у навчальний процес, завдяки яким студенти-медики стають активними учасниками навчального процесу.
7. Викладач є вмотивованим та ініціативним лідером, взірцем прогресу та високої моралі.

У таблиці 3 наводимо структуру системоформуєчих предметних компетентностей з медичної деонтології, яка була виділена на основі аналізу мети й завдань деонтологічної підготовки майбутніх лікарів, кінцевих цілей вивчення дисципліни «Деонтологія в медицині» та суспільно визнаних вимог до особистості сучасного лікаря, а також відповідно до змістових ліній деонтологічної підготовки: *морально-етичні цінності, культура спілкування, лідерство в команді та організація командної роботи, прийняття рішень із урахуванням професійних норм і вимог.*

Таблиця 3.

Системоформуючі предметні компетентності з медичної деонтології

<p>Студент знає</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Зміст і завдання медичної деонтології та сутність пов'язаних з цією наукою понять. - Особливості морально-етичного портрету сучасного лікаря. - Морально-деонтологічні принципи, що регулюють поведінку лікаря та його взаємодію з учасниками різних професійних ситуацій. - Стратегія й тактика спілкування в різних професійних ситуаціях. - Особливості невербального спілкування. - Правила організації командної роботи та ознаки справжнього лідерства в команді. - Ключові питання правових та етичних аспектів медичної діяльності лікаря.
<p>Студент уміє</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Самостійно виділяти пріоритетні професійні морально-етичні якості сучасного лікаря та формулювати чіткий портрет лікаря-гуманіста. - Наводити приклади гуманізму та добродійства. - Формулювати цілі, спрямовані на професійно-особистісне самовдосконалення, саморозвиток та самовиховання. - Систематично оцінювати власну діяльність з точки зору моральних норм, що дозволяє регулярно аналізувати якість роботи та сприяє виробленню стратегії покращення її результатів. - Розв'язувати та аналізувати ситуативні завдання етико-деонтологічного спрямування, враховуючи морально-деонтологічні принципи та професійні обов'язки лікаря. - Налагоджувати міжособистісну взаємодію, застосовуючи вербальні та невербальні засоби спілкування. - Встановлювати атмосферу взаємодопомоги, доброзичливості, терпимості та взаємоповаги, адекватно реагуючи на критику. - Уважно слухати співрозмовника. - Проводити бесіду з пацієнтом з метою збору необхідної інформації. - Консультувати й інформувати. - Робити чіткі, акуратні та однозначні повідомлення. - Уточнити та узагальнити отриману інформацію. - Приймати обґрунтовані та зважені рішення, визначаючи суть проблеми, причини її виникнення, та враховуючи думку та побажання співрозмовника.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

	<ul style="list-style-type: none">- Розуміти почуття, потреби та проблеми інших людей, висловлювати це розуміння, допомагати та підтримувати.- Вести конструктивні переговори.- Розв'язувати конфлікти та справлятися зі стресом.- Планувати та організовувати свою діяльність, визначаючи пріоритети.- Працювати в команді.- Організовувати роботу, підбадьорювати, висловлювати підтримку та заслужену похвалу своїм партнерам.- Розрізнати ознаки справжнього та вданого лідерства в команді.- Займати активну позицію, бути ініціативним.
Загальнопредметні компетенції	Здатність: <ul style="list-style-type: none">- використовувати знання про суспільно визнані вимоги щодо особистості сучасного лікаря для формування власного професійно-особистісного іміджу;- здійснювати самоконтроль власної професійної поведінки, демонструючи розуміння морального змісту медичної професії та усвідомлення важливості професійно-особистісного самовдосконалення, саморозвитку та самовиховання;- давати морально-деонтологічну оцінку проблемним ситуаціям та робити вибір з позицій гуманізму та добродітності;- приймати рішення, керуючись нормами та принципами медичної деонтології;- захищати та піклуватися про права, інтереси й потреби пацієнтів;- реалізовувати у професійній поведінці стратегію і тактику етично адекватного спілкування з учасниками різних професійних ситуацій;- спільно діяти та співробітничати;- лідирувати та організовувати себе й інших.

З метою формування у майбутніх лікарів системоформуючих предметних компетентностей з медичної деонтології під час планування занять слід враховувати, а при їх проведенні забезпечувати наявність основних компонентів кооперативного навчання (табл. 4). Лише в такий спосіб можливо забезпечити високу ефективність вказаного методу.

Таблиця 4.

Основні компоненти кооперативного навчання та їх забезпечення у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ

Компоненти кооперативного навчання	Яким чином відображається в плані заняття	Яким чином досягається на занятті
1	2	3
Позитивна взаємозалежність	<ul style="list-style-type: none"> - Створення навчального середовища, сприятливого для розвитку командного духу (ставлення студента: «Я досягну успіху, якщо моя команда буде успішною»); - планування заняття таким чином, щоб жодний студент не міг виконати завдання без співпраці з іншими; - забезпечення рівних можливостей для успіху. 	<ul style="list-style-type: none"> - Завдання, результатом яких є єдиний продукт (презентація, письмова робота і т.д.); - зміна ролей, які виконують члени команди; - якщо можливо, надання членам команди різних джерел інформації чи різних підтем для виконання спільного проекту; - винагороди для команди (додаткові бали, визнання) за успішне виконання складних завдань або високі навчальні досягнення.
Прогресивна взаємодія	<ul style="list-style-type: none"> - Моделювання ситуацій із професійного життя, у яких демонструється позитивна взаємодія особистостей; - аналіз поведінки студентів під час заняття у ситуаціях, коли викладач був свідком позитивної або менш позитивної взаємодії. 	<ul style="list-style-type: none"> - Завдання, під час виконання яких студенти навчають один одного, пояснюючи та обговорюючи зміст теми; - заохочення студентів до спілкування не лише під час заняття, але й за межами аудиторії (Інтернет, телефонні розмови, зустрічі і т.д.); - формування гетерогенних команд.
Створення рівних можливостей для студентів щодо їхньої участі в командній роботі	<ul style="list-style-type: none"> - Планування заняття таким чином, щоб кожний студент у команді приймав участь у виконанні завдань; - сприяння тому, щоб члени команди вчилися розподіляти засоби, необхідні для роботи, між собою (наприклад, один примірник інструкції до завдання і т.д.). 	<ul style="list-style-type: none"> - Встановлення часових обмежень; - використання винагород (наприклад, бали), якщо завдання успішно виконане за рівномірною участю всіх членів команди; - використання винагород, якщо завдання виконане вчасно; - заохочення студентів до привітання один одного з успіхом.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

Продовження табл. 4

1	2	3
Однoчасна взаємодія	<ul style="list-style-type: none">- Розподіл ролей серед студентів на час виконання завдання.	<ul style="list-style-type: none">- Зміна ролей, які виконуватимуть студенти, від завдання до завдання;- формування у студентів навичок успішного виконання своєї ролі;- фіксування назв ролей, які студенти виконували під час попередніх завдань;- присутність зовнішніх чинників, які впливають на активність студентів (наприклад, часові обмеження, конкуренція, термін виконання завдання).
Відповідальність за власні результати діяльності та успішність своєї команди	<ul style="list-style-type: none">- Систематичний контроль досягнень кожного студента під час вивчення нового матеріалу;- навчання в командах, але оцінювання кожного студента окремо;- ставлення до результатів роботи команди як до процесу практичного навчання, а не як до свідчення навчання;- оцінювання студента не має відбуватися за результатами роботи всієї команди, а за внеском кожного в успіх команди.	<ul style="list-style-type: none">- Аналіз якості роботи кожної команди;- контроль індивідуальних досягнень кожного студента відразу після виконання завдання, використовуючи стратегії, які допомагають оцінити рівень засвоєння матеріалу.
Формування навичок міжособистісної і групової взаємодії (соціальний розвиток)	<ul style="list-style-type: none">- Формування та розвиток соціальних навичок на кожному практичному занятті з іноземної мови за професійним спрямуванням.	<ul style="list-style-type: none">- Встановлення допустимого рівня шуму під час роботи команд;- завдання для формування довірчих відносин і досягнення розуміння студентами поняття «конфіденційність», «конфлікт інтересів»;- забезпечення рівної участі, взаємної підтримки, взаємодопомоги;- заохочення до активного та рефлексивного слухання;- пошук шляхів досягнення консенсусу;- культивування у студентів підходу «Критикуй ідею, а не людину».

Продовження табл. 4

1	2	3
Оцінка та обговорення членами команди своєї діяльності та її результатів	- Планування достатньої кількості часу для обговорення членами команди інформації, процесу виконання завдання та встановлення ефективних робочих стосунків.	- Розподіл ролей та їхня зміна від завдання до завдання; - контроль динаміки розвитку команд; - підготовка детальної інструкції до завдання, поділ завдання на декілька частин, про виконання яких кожна команда повинна звітувати у відповідності з графіком; - заохочення команди до конструктивної критики, обговорення сильних і слабких сторін, шляхів покращення роботи.

Ефективна міжособистісна та групова взаємодія дозволяє забезпечити наявність позитивної взаємозалежності, прогресивної взаємодії, взаємної відповідальності, одночасної взаємодії, рівних можливостей для участі, аналізу та самооцінки діяльності, а без останніх неможливий соціальний розвиток. У свою чергу соціальний розвиток створює фундамент для формування у майбутніх лікарів загальної деонтологічної компетентності на міжособистісному рівні, що опирається на такі змістові лінії деонтологічної підготовки: морально-етичні цінності, культура спілкування, лідерство в команді та організація командної роботи, прийняття рішень із урахуванням професійних норм і вимог.

Висновки. Структури кооперативного навчання слугують інструментом, використовуючи який, викладач вищого медичного навчального закладу піклується не лише про академічні знання студентів-медиків, але й про їхню готовність до виконання професійного обов'язку в майбутньому, постійно та цілеспрямовано формуючи деонтологічно-компетентні особистості.

Отже, місія викладача медичного ЗВО – покращення якості вищої медичної освіти шляхом створення такого навчального середовища, яке б сприяло повній реалізації інтелектуального та життєтворчого потенціалу

студентів-медиків. Його цінності – гуманізм, готовність до самопожертви, справедливість, чесність, відповідальність, непідкупність, повага, терпимість, співчуття.

З метою формування у майбутніх лікарів системоформуючих предметних компетентностей з медичної деонтології під час планування занять слід враховувати, а при їх проведенні забезпечувати наявність основних компонентів кооперативного навчання. Лише в такий спосіб можливо забезпечити високу ефективність вказаного методу.

Список використаних джерел:

1. Cooperative Learning Kagan Quick Reference Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://api.ning.com/files/XrDk9NTtoHQvWy8-6UjhQlBTFXRP50QVng6SQZXGEY6V7nZPcxSB6JlhLiW3tqGjCRlg2bXE9i9S0IEob6B7Xl1v3G0rl/CooperativeLearningKaganQuickReferenceGuide.doc>. – Назва з екрану.
2. Johnson D. W. Learning together and alone: cooperative, competitive and individualistic learning / D. W. Johnson, R. T. Johnson. – 5th edition. – New Jersey: Prentice Hall, 1999. – 260 p.
3. Johnson D. W. The new circles of learning: cooperation in the classroom and school / D. W. Johnson, R. T. Johnson, E. J. Holubec. – Alexandria Virginia, USA: Association for Supervision and Curriculum Development, 1994. – 116 p.
4. Marinker M. Medical education and human values / Marshall Marinker // The Journal of the Royal College of General Practitioners. – 1974. – Vol. 24. – P. 83–94.
5. Slavin R. E. Synthesis of research on cooperative learning / R. E. Slavin // Educational Leadership. – February 1991. – Vol. 48. – P. 71–82.

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LIII mezinárodní kolektivní monografie

Podepsáno k tisku 10. Frar 2025
Formát 60x90/8. Ofsetový papír a tisk
Headset Times New Roman.
Mysl. tisk. oblouk. 8.2. Náklad 100 kopií.